

نگرشی بر ساختار سازمانی مؤسسات قانونگذار

«بخش مالی»

گردآورنده: صدیقه رهبرشمکار

از عواملی که در این تفاوت رویه نقش داشته‌اند، تکامل تاریخی مؤسسات، ساختار سیستم مالی، ساختارهای سیاسی و سنت‌ها و نیز اندازه کشور و بخش مالی را می‌توان نام برد. مثلاً در ارتباط با اندازه کشور، بالحاظ نمودن عامل صرفه‌جویی ناشی از مقیاس در قانونگذاری، یک مؤسسه منحصر به فرد قانونگذاری می‌تواند مناسب تلقی شود. در مجموع، شرایط حاضر حاکم از آن است که علاوه بر وجود مشکلات در ساختار مؤسسات قانونگذاری، مدل ایده‌آلی برای آنها وجود ندارد.

مختصری در مورد مدل‌های موجود مؤسسات قانونگذاری مالی

الف - یک مؤسسه بزرگ و منحصر به فرد قانونگذار (نمونه: انگلیس، بلژیک، نروژ، سوئیس، دانمارک، استرالیا، ژاپن): یکی از موضوعات محوری مطرح این است که آیا مؤسسات قانونگذار باید بزرگ، منحصر به فرد و دربرگیرنده همه جنبه‌های قانونی باشند یا اینکه باید مؤسسات مختلفی وجود داشته باشند (که ممکن است بانک مرکزی در بین آنها باشد یا نباشد) و مسؤولیت جنبه‌های متفاوت قانونگذاری و نظارت را به عهده گیرند؟

مدل انگلیسی

نمونه بارز مدل یک مؤسسه بزرگ و منحصر به فرد قانونگذار، مدل انگلیسی است. در ماه مه سال ۱۹۹۷ دولت جدید کارگری در انگلستان، اصلاحات وسیعی را در ساختار مؤسسات قانونگذاری انگلیس انجام داد. عده

دلیل دیدگاه جزء نگرانه آن، ممکن است شناخت جایگاه کلی مؤسسه و به عبارت دیگر، ساختار پیچیده خطری را که در مجموع مؤسسه مذکور با آن مواجه می‌باشد، دشوار نماید.

ابداعات مالی و پیدایش بازارهای مالی جدید، ویژگی‌های خطر شرکت‌های مالی و به طور کلی، سیستم مالی را پیچیده‌تر می‌سازد. این مسأله، به ویژه از آن جهت حایز توجه است که بانک‌ها بعضی از خصوصیت‌های منحصر به فرد خود را که به طور معمول از بابت آن تحت نظارت بانک مرکزی قرار داشتند، از دست داده‌اند، زیرا با ورود رقبای جدید برای بانک‌ها، دیگر بعد سیستمی مقررات و نظارات، بر بانکداری متمرکز نیست و به سایر مؤسسات مالی نسrij یافته است. افزایش جهانی شدن عملیات مالی، بعد بین‌المللی مقررات را که به نوبه خود متنضم توجه به ساختار سازمانی مؤسسات، هم در سطح ملی و بین‌المللی است، مورد تأکید قرار داده است.

آیا مدل ایده‌آلی برای ساختار مؤسسات قانونگذاری وجود دارد؟

بررسی تجربه بین‌المللی حاکم از وجود تنوع وسیعی در بین ساختارهای سازمانی مؤسسات قانونگذار مالی است. برخی از کشورها از تعداد مؤسسات قانونگذار خود کاسته‌اند و در مواردی نیز یک مؤسسه بزرگ منحصر به فرد (Single Mega Agency) را ایجاد نموده‌اند و در مواردی هم بر تعداد این مؤسسات افزوده‌اند.

مقدمه

ساختار سازمانی مؤسسات نظارتی و قانونگذاری در کشورها، به طور قابل توجهی متفاوت است. البته این مسأله به نقش بانک مرکزی در امر نظارت بر بانک‌ها، و نیز نقش آن در مورد نظارت و تدوین مقررات مربوط به فعالیت سایر مؤسسات مالی (به ویژه مؤسسات اوراق بهادار و شرکت‌های بیمه) باز می‌گردد. آنچه اخیراً توجهات را به خود جلب نموده و در خصوص آن منازعاتی در چند کشور برانگیخته شده، این است که آیا ساختار سازمانی ویژه‌ای که مؤسسات نظارتی در چارچوب آن فعالیت می‌کنند، بر کارآیی مقررات و نظارات تأثیرگذار است؟

ریشه‌یابی علت بروز این منازعات بیانگر این است که در بسیاری از کشورها ساختار مؤسسات قانونگذاری به شیوه‌ای متفاوت از آنچه در حال حاضر در مؤسسات مالی وجود دارد، طراحی شده است، بدین مفهوم که نوآوری مالی و تغییر ساختاری در نظامهای مالی بسیاری از فرضیاتی را که براساس آنها ساختار فعلی مؤسسات قانونگذاری شکل گرفته است، به چالش طلبیده و این بحث را که آیا ساختار سازمانی این مؤسسات باید منعکس کننده تحولات و تکامل ساختار سیستم مالی و شرکت‌های تحت نظارت تجاری باشد، تشدید کرده است. پامد تمامی این مسایل، پیچیده‌تر شدن امر قانونگذاری است، زیرا این بحث مطرح شده که ساختار مبتنی بر مؤسسات تخصصی قانونگذاری، به صورتی که هر مؤسسه بخشی از تشکل‌های پیچیده مالی (Conglomerate) را به تناسب کار کرد آن تحت نظارت قرار دهد، به

* یکی از مباحثی که به طرفداری از مؤسسه منحصر به فرد قانونگذاری مطرح می‌شود، این است که چون بنگاهها به طور فرازنشای در حال متغیر شدن هستند، وجه تمایزهای کارکرده معمول بین آنها در حال کاهش است. اگرچه این واقعیت مورد تأیید است، ولی بدین مفهوم نیست که تمامی مؤسسات به سوی تغییر به مدل تشکل‌های پیچیده مالی (Conglomerate) پیش می‌روند. بنابراین، باید منتظر ماند و در آینده قابل پیش‌بینی، تفاوت‌های عمده بین بانک‌ها، شرکت‌های اوراق بهادار و شرکت‌های بیمه را نظاره گر شد. ممکن است طبیعت خطرها، به طور قابل توجهی متغیر باشد. در آن صورت، رویکرد کاملاً تمایزی نیست به مقررات احتیاطی مطرح می‌شود.

* اگرچه یک قانونگذار منحصر به فرد ممکن است به اهداف و منطق مقررات توجه داشته باشد، ولی احتمال دارد که تمایزهای لازم را بین انواع مؤسسات و تجارت (مثلًا خرده فروشی و عمده فروشی) قابل نشود.

* چنانکه یک مؤسسه منحصر به فرد قانونگذار، مسؤول همه جنبه‌های قانونی (سیستمی، احتیاطی و مدیریت تجاری) همه مؤسسات مالی باشد، این احتمال وجود دارد که منازعات فرهنگی قابل توجهی در درون سازمان بروز کند.

* یک مؤسسه قانونگذار منحصر به فرد به طرز قابل توجهی دارای قدرت خواهد بود و این قدرت ممکن است افراطی شود.

* خطر اخلاقی که ممکن است در مورد این مؤسسات در اذهان عمومی پدید آید، این است که طیف خطر بین مؤسسات مالی از بین برود یا غیرشفاف شود.

* این خطر وجود دارد که یک مؤسسه بزرگ منحصر به فرد قانونگذار در فرایند کاری خود دیوانسالارانه عمل کند، و هنگام بروز مشکلات به کندی عکس العمل نشان دهد.

* در عمل، درجه‌ای از رقابت و تنوع اطلاعات برای پندگرفتن از تجربه حاصل از نگرش‌های مختلف مفید است. پیامد ایجاد یک مؤسسه قانونگذار منحصر به فرد، به دلیل پذیرش نگرشی منحصر به فرد، ممکن است از دست دادن اطلاعات ارزشمند بالقوه باشد.

می‌تواند خطرهای بالقوه توانایی پرداخت را که از قسمت‌های مختلف تجاری سرچشمه گرفته، شناسایی و پیگیری کند.

* در اصل، یک مؤسسه بگانه قانونگذاری می‌تواند از پاره‌ای از مشکلات برخاسته از نظام مبتنی بر چند مؤسسه قانونگذاری مانند نابرابری‌های رقابتی، عدم انطباق و هماهنگی، انجام امور موازی، تداخل کاری و یا وجود شکاف، جلوگیری بعمل آورد.

* اعتبار قانونگذاران در یک مؤسسه با ساختار ساده بیشتر است. قطعاً برای مؤسسات مختلف دستیابی به این مهم دشوارتر است.

* وجود یک مؤسسه قانونگذار منفرد، از نظر ناظر این مبتنی بر خطر در سراسر صنعت خدمات مالی رویکرد منسجم‌تر و سازگارتری خواهد بود، و براساس ضریب خطر مصرف‌کنندگان خدمات مالی به تخصیص مؤثرتر و کارآثر منابع ناظری کمک خواهد کرد.

* این سیستم در عین حال که تفاوت‌ها را به رسمیت می‌شناسد، از انسجام و سازگاری بیشتری برای به اجرا درآوردن مقررات و نظم برخوردار است.

* با توجه به عرضه محدود کارشناسان امور قانونگذاری، تمرکز مخصوصان این رشته در

○ آیا ساختار سازمانی ویژه‌ای که مؤسسات ناظری در چارچوب آن فعالیت می‌کنند، بر کارایی مقررات و ناظر اثایرگذار است؟

تغییرات اعلام شده به شرح زیر هستند:

- مقررات احتیاطی و ناظری بانک‌ها از بانک مرکزی انگلستان به اداره خدمات مالی (Financial Services Authority = FSA) منتقل شد.

- در مرحله بعد، پس از تصویب قانون مربوطه، سازمان‌های موجود قانونگذار در یک مؤسسه متفاوت ادغام شدند. به این ترتیب، دولت به نظام دولایه‌ای که معتقد بود ناکاراً است و تخصیص مسوولیت‌ها در آن روشن نیست و علاوه بر این، موجبات سردرگمی سرمایه‌گذاران را فراهم می‌نماید و ترد آنها از اعتبار کمی برخوردار است، خاتمه داد.

- بانک مرکزی انگلستان به نقش خود به عنوان آخرین مرجع وام دهنده و نیز به مسوولیت خود در مورد حفظ ثبات سیستمی ادامه خواهد داد.

- مقررات احتیاطی کلیه مؤسسات مالی (از جمله بانک‌ها) به FSA منتقل خواهد شد. قانونگذاری متفاوت، ساختار قانونگذاری مالی خود را ساده کرد. عقیده بر این است که FSA به دلیل قدرت عمل و نگرش، قادر تمندترین مؤسسه قانونگذاری در دنیا خواهد بود.

مزایا و معایب سیستم قانونگذار

بزرگ منحصر به فرد

مزایای طرح شده از جانب طرفداران این سیستم به شرح زیر است:

- * با در نظر گرفتن صرف‌جویی‌های مقیاس در مورد مؤسسات قانونگذاری، هر چه تعداد این مؤسسات کمتر باشد، هزینه‌های سازمانی کمتر خواهد بود.

- * از تعدد نگرش‌ها در مورد زمینه‌های کارکردی مقررات کاسته می‌شود.

- * ساده‌تر بودن ساختار مؤسسات قانونگذار، موجب تسهیل شناخت آنها توسط مصرف‌کنندگان می‌شود.

- * ساختاری که بازنگار می‌شود، قانونگذاری و تجاری موجود است، ارجح است. چون یک مؤسسه منحصر به فرد قانونگذاری قادر خواهد بود طیف کاملی از امور تجاری را به طور مؤثرتر اداره نماید. علاوه بر این، بهتر

یک سازمان، دورنمای کاری بهتری را برای آن ایجاد خواهد کرد.

معایب مطرح شده از سوی متقن‌دان این سیستم نیز بدین شرح است:

- * متقن‌دان سیستم قانونگذار منحصر به فرد معتقد‌کنند که در ظاهر امر، این تفکر از جذابیت برخوردار است، ولی در مورد چنین مؤسساتی ممکن است قیدهایی نیز وجود داشته باشد.

- * عملًا مشخص نیست که یک مؤسسه قانونگذار منحصر به فرد و بزرگ از تعدادی مؤسسات قانونگذاری تخصصی که اهداف آنها به روشنی تعریف شده و مقررات تدوین شده برای آنها در راستای اهداف فرار دارد، کارآئر باشد.

اکوادر، السالوادور، گواتمالا، مالزی، نیجریه، پاکستان، پاراگوئه، پرو، ونزوئلا و زامبیا) بانک‌ها و شرکت‌های بیمه توسط یک مؤسسه نظارت می‌شوند، حال آنکه مؤسسات اوراق بهادار تحت نظارت یک مؤسسه تخصصی دیگر قرار دارند.

جدول شماره دو مؤسسات قانونگذاری در بررسی انجام شده در بین ۷۳ کشور نمونه

موسسات مخصوص به فرد	
۲	- بانک مرکزی
۱۰	- سایر
۲۵	مؤسسات جداگانه برای هر یک *
۲	بانک‌ها به طور مجرما، اوراق بهادار و بیمه
۹	بانک‌ها و اوراق بهادار با هم، بیمه مجرما
۱۲	بانک‌ها و بیمه با هم، اوراق بهادار مجرما
۷۳	کل

* بانک‌ها، شرکت‌های اوراق بهادار و شرکت‌های بیمه

در تفسیر چنین ساختارهایی باید جاذب اختیاط رعایت شود. بیان تفاوت‌های ظرفی هم در یک جدول امکان پذیر نیست، زیرا اولاً، شیوه کار همیشه به همان دقت یا روشنی و صراحت ساختار رسمی پیشنهادی نمی‌باشد، مربوط‌ترین ها و مسؤولیت‌ها هم غالباً ممکن است به همان دقتی که برای ساختار رسمی مؤسسات توصیه می‌شود، بباشند. ثانیاً، هنگامیکه تداخل کاری ایجاد می‌شود یا مؤسسات قانونگذار مسؤولیت مشترکی در بعضی زمینه‌ها دارند، درجات متفاوتی از هماهنگی، همکاری و استفاده از اطلاعات مشترک وجود دارد. سوم اینکه، ترتیبات نظارتی برای اجزای یک تشکل پیچیده مالی (Conglomerate)، بین مؤسسات تقسیم می‌شوند و اغلب نتیجه این نظارت، با زمانی که همان کار به یک مؤسسه تخصصی سپرده می‌شود، متفاوت است. در کشورهای مختلف در مورد این مسأله که نظارت بر مبنای تلفیقی یا غیرتلفیقی انجام شود، تجارب متفاوتی وجود دارد.

نقش بانک مرکزی در امر قانونگذاری مؤسسات مالی

یک موضوع عمده، نقش بانک مرکزی در امر قانونگذاری و نظارت بر بانک‌ها، سایر

و بانک‌ها و بیمه‌ها از سوی دیگر حفظ نمود (جدول شماره یک).

جدول شماره یک

ساختار مؤسسات قانونگذار مالی در ۱۳۷ کشور

قانونگذاران بانک‌ها

شرح	کل	میزان غیربانکی	میزان بانکی
فقط بانک‌ها	۶۳	۷	۷۰
بانک‌ها و اوراق بهادار	۷	۶	۱۳
بانک‌ها و بیمه	۱۶	۱۳	۲۹
بانک‌ها، اوراق بهادار و بیمه	۳	۸	۱۱
کل	۸۹	۳۴	۱۲۲

یک رویکرد دیگر به قانونگذاری و نظارت این است که ساختار نهادی، براساس اهداف قانونی (ثبات سیستمی و حمایت از مصرف‌کننده) شکل گیرد. تفکر دو قله‌ای (Twin Peaks) در استرالیا بر این اساس است، بدین ترتیب که یک مؤسسه منحصر به فرد نظارتی اختیاطی برای همه مؤسسات مالی (از جمله بانک‌ها) و یک مؤسسه منحصر به فرد برای مدیریت تجاری (حمایت از مصرف‌کننده) ایجاد شده است.

در حال حاضر، یک اداره منحصر به فرد قانونگذاری تجاری (کمیته سرمایه‌گذاری و اوراق بهادار استرالیا) وجود دارد که موضوعاتی مانند مقررات افشاگری، حمایت از مصرف‌کننده، توصیه‌های مالی و یکپارچگی مدیریت بازار را تحت نظارت قرار می‌دهد. قانونگذار اختیاطی برای همه مؤسسات مالی (The Australian Prudential Regulation Authority) از ادغام مؤسسات اختیاطی قبلی ایجاد شده است. تا قبل از تغییر، بانک مرکزی استرالیا، صرفاً قانونگذار اختیاطی بانک‌ها بود، ولی با توجه به مخالفت کمیته Wallis با تصویب این مسؤولیت‌ها توسط بانک مرکزی، این مسؤولیت به یک مؤسسه دیگر واگذار شد. البته بانک مرکزی استرالیا موقعیت خود را به عنوان آخرین مرجع وام دهنده، برای مؤسستای که با سیستم‌های پرداخت ارتباط دارند و نیز ثبات سیستمی، حفظ خواهد کرد.

مدل اتریش

کشور اتریش در سال ۱۹۹۷ یک مؤسسه منحصر به فرد را برای مدیریت کلیه امور تجاری ایجاد کرد، ولی این کشور مؤسسات مختلف اختیاطی را هم برای امور اوراق بهادار از یک سو

○ بورسی تجربه میان‌الملی حاکم از وجود نوع وسیعی در بین ساختارهای سازمانی مؤسسات قانونگذار مالی است.

○ در کشورهای انگلستان، بلژیک، فرود، سوئد، دانمارک، استرالیا و آپین موضع نظارت بر بانکها به یک مؤسسه مستقل نظارتی و اگذار شده است.

کشورهای لاتین (يونان، هلن، ایالات متحدة امریکا، هنگ کنگ، اکثربت کشورهای شرق اروپا، نظارت بر بانکها که تحت نظر بانک مرکزی قرار دارد، معمولاً محدود به بانکهاست.

ب - حوزه وسیعتر:

* فرانسه: مفهوم وسیع مؤسسات اعتباری (شامل مؤسسات اجاره - Leasing Co.) و مؤسسات سرمایه‌گذاری (واسطه‌ها، غیره)، صندوق‌های مورد انتظار (Expected Funds) تحت نظارت بانک مرکزی با مسوولیت بزار بورس.

* بلژیک، کشورهای اسکاندیناوی، ژاپن، انگلیس (بانکها، واسطه‌ها و شرکت‌های بیمه).

۳- ابزارهای نظارت On Site

الف - استفاده از ابزارهای داخلی: کشورهای لاتین (فرانسه، یونان)، ایالات متحده آمریکا، اکثربت کشورهای شرق اروپا، سنگاپور، ژاپن.

ب - ابزارهای خارجی (External Means): انگلیس، آلمان، بلژیک، کشورهای اسکاندیناوی، هلن.

۴- سازمان بخش On Site / Off Site

الف - نظارت مسؤول هر دو امر نظارت On Site و Off Site هستند، مورد اسپانیا، هلن و فدرال رزرو.

ب - گروه مشخصی مسؤول نظارت Off Site و On Site هستند، مورد فرانسه، آفریقای جنوبی، کرواسی. توضیح اینکه، در فرانسه، بازارسی کل بانک مرکزی مسؤول بازارسی هم در بانک مرکزی و هم در مؤسسات اعتباری است.

ادامه دارد

ارتباطی با سایر جنبه‌های عملیاتی بانک مرکزی خواهد بود.

۳- یک مؤسسه جدید ایجاد شود و همه امور مربوط به قانونگذاری و نظارت (شامل بهادرار که قبل از اختیار بانک مرکزی ابرلند قرار داشت) را بر عهده گیرد. کمیته پژوهش گزینه سوم را توصیه کرده است.

سازمان نظارت بر بانکها

۱- نقش بانک مرکزی

الف - بخش نظارت بر بانکها تحت مدیریت بانک مرکزی قرار دارد: کشورهای لاتین (پرتغال، اسپانیا، ایتالیا، یونان، هلن، لوکزامبورگ)، ایالات متحده (هر چند مؤسسات دیگری غیر از فدرال رزرو هم برای نظارت بانکها واحد صلاحیت هستند)، هنگ کنگ، سنگاپور، اکثربت کشورهای شرق اروپا (المتان، روسیه، رومانی، اسلواکی) از جمله کشورهایی هستند که بخش نظارت بر بانکها آنها در بانک مرکزی قرار دارد.

ب - بخش نظارت بر بانکها در یک

مؤسسه نظارتی مشخص قرار دارد: انگلستان (FSA)، بلژیک (Commission Bancaire) (Financiere)، نروژ، سوئد، دانمارک، استرالیا، ژاپن از جمله کشورهایی هستند که بخش نظارت بر بانکها ایشان به یک مؤسسه مستقل نظارتی و اگذار شده است.

پ - نظام‌های مختلف:

* فرانسه: Commission Bancaire قانوناً مستقل از بانک مرکزی است، ولی از پشتیبانی قوی بانک مرکزی فرانسه برخوردار است.

* آلمان: نظارت بر بانکها به عهده یک مؤسسه تخصصی (BAK) است، ولی از نظر ثبات کلی سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری (از جمله بانکها و مؤسسات منطقه‌ای) توسط بانک مرکزی بازرسی می‌شوند.

* مجارستان: نظارت بر بانکها توسط بانک مرکزی و یک مؤسسه تخصصی انجام می‌گیرد. بانک مرکزی از نظر نقدینگی و مبادلات (Liquidity, Exchange) و مؤسسه تخصصی از نظر توانایی پرداخت بدھی و ... (Solvency). بانک‌ها را تحت نظارت خود قرار می‌دهند.

۲- حوزه نظارت

الف - فقط بانکها (با تعاریف مختلف): در

مؤسسات هالی و بازارها می‌باشد. به این مسئله می‌باشد از دو جنبه توجه کرد:

۱- آیا باید یک مؤسسه منحصر به فرد، مسؤول قانونگذاری و نظارت بر همه مؤسسات مالی باشد؟

۲- کارکرد وضع مقررات احتیاطی باید در کجا قرار گیرد؟

عملکشورها در این زمینه حدودست را اختیار می‌کنند و به همین دلیل هنوز در بسیاری از کشورها، بانک مرکزی، فقط مسؤولیت نظارت بر بانکها را بر عهده دارد (جدول شماره دو). دلایل بسیاری برای پیدایش این وضع وجود دارد، ولی در عین حال در بسیاری از کشورها نیز نقش متمایز بانکها در سیستم مالی به چالش طلبیده شده است، چون همانگونه که پیشتر توضیح داده شد، مزیندی‌های بین انواع متفاوت مؤسسات مالی در حال از بین رفتن است و از این روست که توجهات به سوی این مسئله جلب

○ تفکر دو قله‌ای در استرالیا بهینه ترتیب است که یک مؤسسه منحصر به فرد نظارتی احتیاطی برای همه مؤسسات مالی (از جمله بانکها) و یک مؤسسه منحصر به فرد برای مصارف تجارتی (تسهیت از مصرف‌کنندگان) ایجاد شده است.

شده که آیا یک مؤسسه منحصر به فرد باید در برای همه مؤسسات مالی مسؤولیت داشته باشد؟ این نکته هم قابل توجه است که در این راستا، به این مسئله که آیا این قانونگذار - حتی اگر مؤسسه ناظر بر بانک‌ها هم باشد - بهتر است در داخل بانک مرکزی باشد، توجه خاصی نمی‌شود. نمونه باز این امر، کشورهای انگلیس، استرالیا و ایرلند می‌باشد. در ایرلند سه گزینه در برابر دولت قرار داده شده که عبارتند از:

۱- بانک مرکزی باید مسؤول همه جنبه‌های قانونگذاری باشد، بدون اینکه هرگونه بخش رسمی داخلی در آن وجود داشته باشد.

۲- بانک مرکزی باید یک مؤسسه منحصر به فرد (Single Agency) باشد، ولی براساس (Twin Pillar Approach) رونکرد دو محوره (Dual Agency) بدین ترتیب که دو بخش مجزا در داخل بانک مرکزی ایجاد شود و هر دو بخش هم بازوی